

IACHIM GROSUL - PRIMUL DECAN ȘI ȘEF DE CATEDRĂ
LA FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOLOGIE
A UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA¹

Iachim Sergheevici Grosul s-a născut pe 8/21 septembrie 1912 în satul Caragaș, județul Tiraspol, gubernia Herson, într-o familie de țărani săraci, care avea cinci copii. Studiile, după cum se menționează într-o caracteristică a sa, le-a făcut în una din primele școli moldovenesti dechise după războiul civil în stânga Nistrului, iar în 1929 a intrat în comsomol². Ulterior, în anul 1932 s-a înscris la Facultatea Muncitorească, instituție de învățământ din fosta URSS în perioada interbelică, care pregătea tinerii pentru a-și continua studiile la instituțiile de învățământ superior³. După absolvirea acesteia în anul 1933, urmează Facultatea de istorie a Institutului Pedagogic Moldovenesc din Tiraspol pe care a absolvit-o în anul 1937. După absolvirea facultății rămâne să activeze în calitate de cadru didactic la Institutul Pedagogic, dar și la Universitatea comunistă de învățământ superior din Tiraspol. În fosta URSS din anii '30 a secolului trecut, acestea erau instituții de învățământ de partid superior, care pregăteau lucrători calificați de partid, personal științific și profesori de discipline sociale și politice pentru nivelurile superioare și medii ale educației politice⁴.

¹ Discuția problemei privind denumirea Universitatea de Stat din Moldova și Universitatea de Stat din Chișinău a se vedea Istoria Universității de Stat din Moldova, Ion Eremia (coordonator), Anatol Petrencu, Liliana Rotaru [et al]. Chișinău, CEP USM, 2016, p. 26. Ținând cont de faptul că documentele inițiale privitor la înființarea Universității, amintesc Universitatea de Stat din Moldova, iar ulterior, din raționamente care nu pot fi precizate cu exactitate, apare denumirea de Universitatea de Stat din Chișinău, am optat pentru denumirea de Universitatea de Stat din Moldova.

² Arhiva Centrală a Academiei de Științe a Moldovei (ACAȘM), F. 33, inv. 1, Iachim S. Grosul, d. 118, f. 1. Sincere mulțumiri colegilor Liliana Rotaru, Ion Valer Xenofontov și Teodor Candu, care mi-au oferit sprijinul necesar în colectarea materialelor de la Arhiva Națională a Republicii Moldova și din Fondul „Iachim Grosul” de la ACAȘM.

³ Detalii în: Т.А. Волкова, Рабочие факультеты в практике развития советской высшей школы в 1920-1930-е годы (<https://cyberleninka.ru/article/n/rabochie-fakultety-v-praktike-razvitiya-sovetskoj-vysshey-shkoly-v-1920-1930-e-gody/viewer>) (accesat la 11.10.2021).

⁴ Detalii în: Е. В. Панин, Т. И. Харламова, Коммунистические Университеты для национальных меньшинств в Советской России: 1920-1930-е гг. (https://www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2012_7-3_37.pdf) (accesat la 11.10.2021).

Un grup de studenți de la Institutul Pedagogic Moldovenesc din Tiraspol în excursie în orașul Kiev. 27 martie 1935. Iachim Grosul, primul rând, al doilea din stânga (Fondul Iachim Grosul, ACAȘM)

grup de savanți și cadre didactice se evacuează din RSS Moldovenească și se îndreaptă spre Kazahstan, stabilindu-se în orașul Kâzâl-Orda. Aici Iachim Grosul lucrează în calitate de director de școală și învățător de istorie⁶. Paralel cu activitatea pedagogică în școală, el a susținut examenele de doctorat⁷ la Universitatea Unită Ucraineană⁸, care, de asemenea, se evacuasă în Kâzâl Orda⁹.

În anii 1938-1940 Iachim Grosul a fost mobilizat în Armata Roșie și a făcut serviciul militar într-un district militar din Turkmenia, Asia Mijlocie, unde, fiind un ostaș exemplar, cu studii superioare, a fost primit în rândurile partidului comunist în anul 1939. După efectuarea serviciului militar se întoarce în RASSM, la Institutul pedagogic, este numit decan al Facultății de istorie (15 decembrie 1940) și predă istoria evului mediu și istoria modernă⁵.

Războiul germano-sovietic început pe 22 iunie 1941 a întrerupt viața pașnică și pe 23 iulie 1941 Iachim Grosul împreună cu un

⁵ ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, f. 4; Я.С. Гросул, *Труды по истории Молдавии*. Кишинев: Издательство Штиинца, 1982, с. 7-8.

⁶ Я.С. Гросул, *Труды по истории Молдавии*, с. 8.

⁷ Termenul „doctorand” (докторант) se utiliza în anii '50 a secolului XX în limba rusă pentru a desemna persoanele care scriau teza de doctor habilitat. Pentru cei ce urmau studii de doctor în științe pentru obținerea titlului de doctor/candidat în științe se utiliza termenul „aspirant”. A se vedea utilizarea termenului doctorand într-un act din 19 aprilie 1954 conform căruia doctorandului Iachim S. Grosul i se accepta deplasarea la Moscova și Leningrad pe un termen de 4 luni de zile (ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, f. 48).

⁸ Este vorba de două Universități din Ucraina – cea din Kiev și din Harkov, care în timpul războiului (19 februarie 1942) au fost evacuate și unite într-o singură instituție la Kâzâl-Orda, unde și-au continuat activitatea în anii 1942-1943. După eliberarea Kievului, Universitatea a revenit în oraș și cursurile la anii superiori de studii au fost reluate din 15 ianuarie 1944.

⁹ ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, f. 26.

Iachim Grosul. În Armata Roșie (Fondul Iachim Grosul, ACAȘM)

nându-se că legătura cu el este stabilită¹⁰.

Dar, condițiile nu i-au permis lui Iachim Grosul să meargă la Buguruslan. Peste doi ani de zile, pe 20 ianuarie 1944, Onufrie Andrus, directorul de atunci al Institutului Pedagogic Moldovenesc evacuat la Buguruslan se adresa cu o scrisoare secretarului CC al PC (b) al Moldovei Stepan S. Zelenciuc și Comisarului Poporului al Învățământului din RSSM, pe care, printre alte informații, îi anunța că până acum, Iachim Grosul încă nu a sosit la Institut și cursul „Bazele marxism-leninismului” nu se predă¹¹.

Iachim Grosul împreună cu soția (Fondul Iachim Grosul, ACAȘM)

Reținerea în Kazahstan era legată de necesitatea susținerii tezei de candidat în științe istorice pe care Iachim Grosul a susținut-o pe 28 ianuarie 1944 la ședința Consiliului Științific al Universității Ucrainene Unite la Kâzâl-Orda¹². Unul dintre cei care, probabil, au asistat atunci la susținerea tezei își amintea mai târziu: „Liniștea amintea despre solem-

¹⁰ Liliانا Rotaru (ed.). *Crearea și consolidarea sistemului de învățământ superior din RSSM: Studii, documente și materiale*. Referenți științifici: Ion Eremia [et. al.], Chișinău, Lexon-Prim, 2021, p. 93.

¹¹ *Ibidem*, p. 151.

¹² Я.С. Гросул, *Труды по истории Молдавии*, с. 6.

nitatea, care domnea în sală. Oamenii îl ascultau cu băgare de samă pe referent și numai el simțea cât de des i se bate inima ... Aista nu era un referat obișnuit; da și ascultătorii nu erau ascultători obișnuiți. Referențul își apăra disertația pe tema «Reforma țărănească în Basarabia» pentru titlul de candidat în științe istorice. Ascultătorii erau învățați, oameni, care toată viața lor se ocupă cu știința, oameni care pregătesc cadre științifice”¹³. Tema tezei de candidat în științe istorice a lui Iachim Grosul a fost *Reforma țărănească din anul 1868 în Moldova*, conducător științific profesorul A.A. Vvedenski (1891-1965), care în anii 1943-1944 a activat în cadrul Universității Ucrainene Unite¹⁴.

Imediat după susținerea tezei, la chemarea CC al PC al Moldovei, Iachim Grosul se îndreaptă spre Buguruslan și, conform unei autobiografii din 1 septembrie 1963, a sosit în numitul oraș în februarie 1944¹⁵, iar de la data de 15 al aceleiași luni ocupa funcțiile de decan al Facultății de istorie și șef al Catedrei Istoria URSS¹⁶.

În septembrie 1944 Iachim Grosul, odată cu Institutul Pedagogic din Tiraspol revenea în Moldova¹⁷. El a continuat să exercite funcția de decan al Facultății de istorie a Institutului Pedagogic devenit ulterior Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Evident, în această calitate, dar și membru al partidului comunist, nu putea evita activitatea de partid. Pe 14 noiembrie 1944 a avut loc adunarea de partid deschisă a Institutului Pedagogic de Stat din Chișinău. Iachim Grosul, în calitate de secretar al organizației de partid, a prezentat referatul „Despre măsurile privind studierea raportului lui I.V. Stalin „Despre cea de a douăzeci și șaptea aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și Ordinul nr. 220”¹⁸. Totuși, este necesar să atenționăm asupra faptului că activitatea de partid nu l-a atras pe Iachim Grosul. Ulterior, când activa deja în cadrul Universității de Stat din Moldova, în raportul secretarului organizației primare de partid a Universității prezentat de „tovarășa Popova” pe 18 decembrie 1946, raportorul Ablov

¹³ Gr. Coșniceanu, Din argat - om de știință. În: *Tinerimea Moldovei*, 4 august 1961 (în grafie chirilică).

¹⁴ В.М. Даниленко, *Введенський Андрій Олександрович*. În: *Енциклопедія історії України*: Т. 1: А-В. Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України, К.: В-во «Наукова думка», 2003 (http://www.history.org.ua/?termin=Vvedenskyj_A) (accesat 11.10.2021)

¹⁵ АСАȘМ, F. 33, inv.2, d. 108, Я.С. Гросул, f. 1.

¹⁶ Я.С. Гросул, Труды по истории Молдавии, с. 9.

¹⁷ АСАȘМ, F. 33, inv.1, d. 199, Я.С. Гросул, f. 111.

¹⁸ Liliana Rotaru (ed.), *op. cit.*, p. 204.

și coraportorii Sergheeva și Grosul, erau acuzați că ultima adunare de partid nu a fost pregătită la nivelul convenit și nu a fost prezentat proiectul rezoluției¹⁹.

Aceeași atitudine „neserioasă” a avut-o decanul Facultății de istorie și filologie de la Universitate, și față de plictisitoare și ineficiente „informații politice”, la care, credeau diriguitorii partidului, se realiza educarea politico-ideologică a studenților. Spre exemplu, la ședința Consiliului Științific (Senatului-I.E.) din 7 iulie 1947 rectorul Ivan Leonov a prezentat referatul privind obiectivele principale ale noului an de studii și, printre multe aspecte evidențiate, a caracterizat activitatea privind educarea politică și ideologică a studenților din anul precedent de studii. Raportorul a menționat că informațiile politice se realizează săptămânal, conform unui plan de educație politico-ideologică. Pentru ca informațiile politice să decurgă organiza și calificat, la grupele de studenți au fost numiți lucrători științifici, dar în pofida acestui fapt, constata el, ar fi fost util nu numai pentru studenți, dar și pentru unii lucrători științifici să se pregătească de aceste informații politice. Atenționând asupra faptului că la unele facultăți studenții nu se prezentau la informațiile politice, rectorul Leonov exemplifica cu Facultatea de istorie și filologie, studenții istorici, afirma el, consideră că ei cunosc totul și informațiile politice pentru ei nu sunt bine venite, și că la nu ține de onoarea lor să meargă la acestea²⁰. Evident, piatra era aruncată în curtea decanului Iachim Grosul, dar aici trebuie să constat faptul că această tradiție, inaugurată la Facultatea de istorie chiar de la înființarea ei, a fost continuată cu succes pe parcursul timpului. Cea mai mare pedeapsă și pentru noi, studenții anilor '70 a secolului trecut, dar și pentru cei care au urmat după noi, și principala durere de cap a curatorilor de grupă, era organizarea informațiilor politice, studenții de la istorie întotdeauna le-au considerat absolut inutile.

Pe 21 aprilie 1945 la ședința Consiliului Științific al Institutului Pedagogic din Chișinău, Iachim Grosul s-a pronunțat pentru deschiderea Catedrei de istorie a Moldovei și a expus obiectivele care urmau să fie realizate, precum ar fi: elaborarea cursului de istorie a Moldovei, pregătirea cadrelor de profesori, predarea cursului de istorie a Moldovei la toate facultățile Institutului. În rezultat a fost luată decizia de a se adresa instanțelor superioare cu rugămintea de a deschide Catedra de istorie a

¹⁹ *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*, vol. I, coord.: Ion Eremia [et. al.], Chișinău, CEP USM, 2018, p. 124.

²⁰ *Ibidem*, p. 161.

Moldovei, iar în calitate de șef de catedră să fie numit doctorul habilitat în științe istorice, profesorul universitar Naum Narțov²¹.

În anii 1944-1945 în cercurile politice de la Chișinău se discuta aprins și necesitatea deschiderii în RSS Moldovenească a unei Universități²². Într-o informație din octombrie 1946 privind organizarea Universității de Stat din Moldova, care făcea referință la două documente anterioare ale instanțelor unionale din 12 și 22 octombrie 1945 referitor la organizarea Universității, se menționa că noua instituție de învățământ urma să înceapă activitatea în anul de studii 1946-1947. Dintre cadrele didactico-științifice, la Facultatea de istorie și filologie a Universității, urmau să fie angajate câteva persoane, printre acestea fiind nominalizat și Iachim Grosul, candidat în științe istorice, care conform documentului respectiv, din octombrie 1946, urma să fie numit șef al Catedrei de istorie²³, fără ca să fie oferite alte detalii.

Mai mult chiar, conform investigațiilor întreprinse s-a stabilit că „în postul de rector al Universității de Stat din Moldova urma să fie numit doctorul în istorie Iachim Grosul”²⁴. Dar nu a fost să fie, fiindcă Moscova, chiar dacă oficial promova politica de indeginizare a învățământului în republicile unionale, nu era dispusă să încredințeze unui localnic rolul important de organizator al Universității, chiar dacă el era din fosta RASS Moldovenească și parcurseseră aceleași etape de „construcție a socialismului” ca și liderii de la Kremlin, nu fusese în teritoriile ocupate de germani, era doctor în științe, membru de partid și se manifestase fidel regimului sovietic. În atare situație, pe 19 ianuarie 1946, CC al PC (b) al întregii Uniuni l-a trimis în RSS Moldovenească pe un rus, originar dintr-un sat din regiunea Tula, Ivan Leonov, care în acel timp era locțiitorul directorului Școlii Superioare de Diplomatie din Moscova, în funcția de rector interimar al Universității de Stat din Moldova, cu misiunea de a fonda numita instituție de învățământ superior. Candidatura acestuia a fost confirmată de Biroul Politic al CC al PC (b) al Moldovei (4 februarie 1946) și de Comisariatul Poporului pentru Învățământului Public al RSS Moldovenești (5 februarie 1946)²⁵. Conform surselor de arhivă, Ivan Leonov, care nu cunoștea realitățile din RSS Moldovenească, pentru a

²¹ Liliana Rotaru (ed.), *op. cit.*, pp. 320-321.

²² A se vedea documentele din anii 1944-1945 în *Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale*, vol. I, pp. 66-71.

²³ Liliana Rotaru (ed.), *op. cit.*, pp. 667-671.

²⁴ *Istoria Universității de Stat din Moldova*, p. 19.

²⁵ *Ibidem*, p. 21.

face față lucrurilor, a organizat în jurul său un mic colectiv, care să acorde suportul necesar pentru organizarea Universității. Din acest grup făceau parte Fiodor Ia. Alifanov, prorector pentru probleme gospodărești, academicianul Nicolae A. Dimo, profesorul Anton V. Ablov²⁶, profesorul Mihail A. Pavlov și conferențiarul Iachim Grosul²⁷. Profesorul Anton V. Ablov chiar a fost propus de către Ivan Leonov în calitate de prorector pentru activitate didactică și științifică dar, din informația lui Leonov către secretarul CC al PC (b) al Moldovei din 6 august 1946, el nu a fost confirmat de către Ministerul Învățământului Superior al URSS. Fără îndoială, organelle centrale de la Moscova examinau foarte atent dosarele celor care urmau să activeze în posturile de conducere ale Universității. Anton V. Ablov era absolventul Universității din Iași (1928), unde a și activat până în anul 1940. În atare situație el nicidecum nu putea fi acceptat la un post de conducere de la Universitate și rectorul Leonov, care se afla la Moscova, solicita lui I.S. Zâkov, secretar al CC al PC (b) din Moldova, că în funcția de prorector pentru activitate didactico-științifică să fie confirmat profesorul Nicolae A. Dimo²⁸. Așa dar, Ministerul Învățământului Superior al URSS a acordat mai multă credibilitate unui cadru didactico-științific pregătit în fosta Rusie țaristă, dare care trecuse și închisorile sovietice²⁹, decât unui cadru didactico-științific pregătit în România interbelică.

Este semnificativ și faptul că cele câteva articole referitoare la istoria Basarabiei elaborate de Iachim Grosul în anii 1946-1947, au fost publicate în presa periodică în „limba moldovenească”, în pofida faptului că studiile la Universitate se făceau în acel timp exclusiv în limba rusă.

Iachim S. Grosul cu nepoțica Dorina.
1971 (Fondul Iachim Grosul, ACAȘM)

²⁶ Д. Г. Батыр, А. В. Аблов (1905–1978). Страницы жизни и творчества. Кишинев, 1986.

²⁷ *Istoria Universității de Stat din Moldova*, p. 21.

²⁸ *Ibidem*, pp. 35.

²⁹ С. П. Лялин, Ф. Ф. Перченко, Репрессированные почвоведы. Записки Б.Б.Польнова о 1937 г. (<http://old.ihst.ru/projects/sohist/papers/liper95f.htm>) (accesat 20.10.2021).

În anul de studii 1946-1947 se planifica înmatricularea a 50 de studenți la Facultatea de istorie și filologie de la Universitate³⁰. Conform surselor oferite de documentele din arhivă, la 1 noiembrie 1946, la Secția de istorie a Facultății de istorie și filologie a Universității de Stat erau 59 de studenți, dintre care: 33 ruși, 8 moldoveni, 8 ucraineni, 6 evrei, 4 studenți de alte naționalități. Din numărul total de studenți ai secției, 12 studenți erau membri de partid și 32 erau comsomoliști³¹. Cifrele vorbesc de la sine și practic nu mai au nevoie de nici un comentariu.

Iachim Grosul era adeptul moldovenizării învățământului superior din republică și depunea eforturile necesare în această direcție. Într-adevăr, situația cu absolvenții școlilor din învățământul preuniversitar, viitori studenți, era foarte critică. Spre exemplu, în anul 1946 din cei cca 430 de studenți înmatriculați la Universitate, peste 100 de persoane susținuseră examenele de admitere și își începuseră studiile la instituțiile din afara republicii. Evident, rectorul Leonov nu manifesta nici un interes pentru moldoveni și „limba moldovenească”, și atunci când în anul 1947 profesorul Nicolae Corlăteanu s-a adresat acestuia și a solicitat includerea în planurile de învățământ al cursurilor de „limbă și literatură moldovenească” a răspuns că Universitatea nu are indicațiile necesare din partea Ministerului Învățământului Superior al URSS cu privire la predarea „limbii moldovenești”³². Politica lingvistică promovată de Leonov se observă limpede și din faptul că Catedra de limbă și literatură rusă fondată în anul 1946, în anul de studii 1947-1948 a fost divizată și s-a format Catedra de limbă rusă independentă³³, pe când Catedra de limbă și literatură moldovenească s-a divizat abia în anul 1960³⁴.

Odată cu înființarea Universității de Stat din Moldova, Iachim Grosul este numit decan al Facultății de istorie și filologie și a activat în această funcție din 15 septembrie 1946 și până pe 24 septembrie 1947. Concomitent, el a fost numit și șef al Catedrei de Istorie a URSS, aflându-se în acest post până în anul 1959. Totuși, este de remarcat faptul că Grosul nu se bucura de încrederea totală a CC al PC (b) din Moldova. Cu toate

³⁰ Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 16.

³¹ *Istoria Universității de Stat din Moldova*, p. 46.

³² Nicanor Țurcanu, Catedra de literatură română: contribuție și eforturi. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova (1946-1996)*, Chișinău, 1996, p. 240.

³³ Надежда Донцу, Кафедра современного русского языка: 50 лет научно-методической деятельности. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova (1946-1996)*, Chișinău, 1996, p. 246.

³⁴ Nicanor Țurcanu, *op. cit.*, p. 239.

că din 15 septembrie 1946 activa în calitate de decan și șef al Catedrei de Istorie a URSS pe 17 septembrie 1946 Biroul CC al PC (b) din Moldova a luat decizia de a solicita Ministerului Învățământului Superior al URSS, personal ministrului pe Serghei Kaftanov să trimită 5 profesori pentru a conduce cele cinci catedre de la Universitate, printre acestea fiind nominalizată și Catedra de istorie a URSS. În caracteristica semnată de rectorul USM Ivan Leonov (nu este datată) se menționează că Iachim Grosul a participat activ la organizarea Facultății de istorie și în calitate de conducător al acestei facultăți predă cursul de istorie a URSS în secolul al XIX-lea³⁵. Iachim Grosul a contribuit esențial la constituirea USM³⁶ și la crearea Facultății de Istorie și filologie, lucru menționat chiar de domnia sa cu ocazia aniversării a 25 de ani de la fondarea Universității³⁷.

În amintirile sale, Vladislav Grosul, fiul lui Iachim Grosul, scrie că tatăl său, participând activ la organizarea Universității de Stat din Moldova, a apelat la sprijinul unui număr de oameni de știință din Moscova, fiind inclus în așa-numitul grup de „cinci” persoane. Pe lângă comisia de organizare a universității, menționează Vladislav Grosul, a existat, astăzi acest lucru nu este cunoscut nimănui, grupul celor „cinci”, principalii lideri ai creării universității. În acest grup intrau Anton Ablov, Fiodor Alifanov, Iachim Grosul, Nicolae Dimo și Ivan Leonov. Se considera că anume cineva din grupul acestor cinci persoane și va fi numit primul rector al Universității și, de regulă, era nominalizat Iachim Grosul, prietenii acestuia, unii dintre care ocupau funcții înalte, chiar îl felicitau, anticipând evenimentele. Ei cugetau în felul următor, continua Vladislav Grosul. A. Ablov nu era membru de partid, plus la aceasta, era originar din Odesa și nu era moldovean. Fiodor Alifanov era responsabil de gospodărie, Nicolae Dimo, era mai în vârstă, iar Ivan Leonov, vicedirectorul Academiei diplomatice, era reprezentantul Moscovei. În același timp, Iachim Grosul era membru de partid, moldovean, el se afla în fruntea Facultății de Istorie și Filologie, facultate la care atunci își făceau studiile cca 60% din numărul total al studenților Universității, s-a prezentat foarte bine în calitate de organizator, împreună cu soția cutreera satele și orașele Moldovei în căutarea viitorilor studenți. Dar, conchide Vladislav Grosul, rector a fost numit Leonov, fără îndoială, o persoană cu expe-

³⁵ ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, f. 27.

³⁶ Ion Jarcuțchi, Iachim Grosul – savant și organizator al științei din Republica Moldova (https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Iachim%20Grosul_savant%20si%20organizator%20al%20stiintei%20din%20RM.pdf) (accesat 20.09.2021).

³⁷ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 176, Я.С. Гросул, f. 3.

riență, participant la războiul civil, vechi membru de partid, dar el nu cunoștea nici Moldova, nici „limba moldovenească” și această numire a generat o oarecare nemulțumire în rândurile intelectualității moldovenești³⁸.

Evident, condițiile de activitate la Universitate în primii ani de existență erau destul de vitregi. La ședința Biroului de partid al Universității de Stat din 6 ianuarie 1947 s-a discutat problema frecvenței lecțiilor de către studenți, printre cauzele principale ale absențelor studenților de la lecții menționându-se lipsa saltelelor în căminul pentru fete, lipca numărului necesar de păături, perne etc. De asemenea, se menționa că auditoriile nu se încălzesc, lipsesc materialele didactice. În același timp, de situația creată sunt acuzăți și secretarii facultăților, care nu își îndeplinesc onest obligațiile lor și nu fixează absențele studenților, menționându-se îndeosebi Facultatea de fizică și matematică și Facultatea de istorie și filologie. Se atenționa că la ultima întârzie la lecții nu numai studenții, dar și profesorii. „Tovarășa Popova”³⁹ a aruncat vina principală pentru această situație pe decani și a afirmat că frecvența proastă se explică prin aceea că decanii facultăților nu se ocupă îndeajuns cu această problemă și propunea ca decanii să fie responsabili de frecvența studenților. Un alt vorbitor, A. Kovcegov, a declarat că tovarășul Grosul a prezentat informația despre frecventarea lecțiilor la Facultatea de istorie și filologie, dar aceste date nu au intrat în evidența generală a frecvenței lecțiilor, de unde vorbitorul a tras concluzia că însuși decanii ascund faptul că studenții nu frecventează lecțiile. Un alt vorbitor, Sokolik, a indicat și la o altă cauză, „frigul teribil din auditorii”, dar, cu toate acestea, decanii sunt acuzăți că nu lucrează cu șefii grupelor, decanii singuri „aleargă după studenți” și prin aceasta, chipurile, își „știrbesc” autoritatea lor⁴⁰.

Despre situația grea din acele timpuri își amintea și scriitorul Alexei Marinat, care în anul 1946 își făcea studiile la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Moldova. În amintirile sale el redă un episod foarte interesant, care s-a întâmplat în decembrie 1946: „Eu eram liderul sindical al grupei și am intrat o dată la decanat cu niște treburi. Iachim Sergheevici Grosul, decanul, ședea și plângea. Era acolo și Ion

³⁸ Воспоминания сына – Владислава Гросула (<https://ava.md/2012/09/17/yakim-grosul-pervyyu-prezident-akademii/>) (accesat 02.08.2021.); Яким Гросул – первый президент Академии Наук Молдовы (К столетию со дня рождения) (<https://ava.md/2012/09/17/yakim-grosul-pervyyu-prezident-akademii/>) (accesat la 21.10.2021).

³⁹ „Tovarășa Popova” era secretarul organizației primare de partid a Universității de Stat din Moldova (Istoria Universității de Stat din Moldova în documente și materiale, vol. I, p. 123).

⁴⁰ Liliana Rotaru (ed.), *op. cit.*, pp. 758-761.

Racul, tot student, secretarul decanului. M-am gândit că s-a întâmplat o tragedie, i-a murit cineva dintre apropiați. Am ieșit imediat, că îmi era oarecum să-l văd pe decan plângând. Pe urmă Racul îmi zice: «Alioșă, Grosul a pierdut cartelele pentru toată familia pe o lună de zile, și acum cică i-i frică să se ducă acasă. Ajută-l». «Bine, i-am răspuns, îi dau pâine comercială». Pâinea comercială costa 9 ruble kilogramul⁴¹. Dar prețurile creșteau foarte repede, și conform afirmațiilor lui Alexei Marinat, pe 31 decembrie 1946 „la piață o pâine costă 130-140 ruble. O cutie de țigări – 10 ruble. Un kilogram de slănină – 200 ruble. Bursa e de 220 ruble”. O altă notiță din agenda lui Alexei Marinat, cu data de 5 ianuarie 1947 atestă situația drastică din acele zile: „mănânc o dată pe zi, la masă – 500 grame de apă fiartă în care, conform normei, ar trebui să plutească 20 de grame de crupe – dar câte grame plutesc, nimeni nu știe! – ar trebui să conțină 5 grame de grăsime de care tare mă îndoiesc că sunt prezente: poate doar a cincea parte din cele prevăzute le sorb și le gust. Pe lângă toate, combinația aceasta de nimicuri mai e și nesărată! Hojma cer sare de la bucătăreasă! Iar pâine – câte 600 grame pe zi”. Situația se agravase spre sfârșitul iernii și pe 26 februarie Alexei Marinat nota: „Epidemia de tifos s-a răspândit și în căminele studențești. Astăzi căminele de băieți și fete ale universității a fost supuse carantinei. E clar că bântuie foametea, vor bântui epidemiile, se știe demult ...”⁴².

Conform raportului de activitate a Facultății de Istorie și Filologie pentru anul de studii 1946-1947 la Facultate a fost organizat un cerc de istorie în care intrau 15 studenți. Pe parcursul anului de învățământ la ședințele cercului au fost prezentate mai multe referate printre care „Situația economică a Basarabiei în prima jumătate a secolului al XIX-lea”, „Situația socială în timpul lui Ștefan cel Mare”. Raportul menționa că studenții pregătesc și alte referate pentru a le prezenta⁴³.

Evident, la Facultate urmau să fie celebrate sărbătorile și personalitățile din istoria Rusiei. Spre exemplu, pe 22 noiembrie 1946 a avut loc ședința comună a catedrelor Universității de Stat din Moldova dedicată 235 ani de la nașterea lui M.V. Lomonosov. La ședință au fost prezentate 7 referate, printre care și referatul decanului Facultății de Istorie și Filologie Iachim Grosul pe tema „M.V. Lomonosov – istoric”⁴⁴.

⁴¹ Chișinău – Alexei Marinat (<https://muzeulfoametei.ro/chisinau/chisinau-alexei-marinat/>) (accesat la 02.07.2021).

⁴² *Ibidem*.

⁴³ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 44.

⁴⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 10, f. 47.

Decanul Iachim Grosul s-a implicat activ în organizarea procesului de studii și a îmbunătățirii bazei materiale a Facultății. Conform planului de activitate al catedrei pentru semestrul al doilea al anului de studii 1946-1947 se prevedea intensificarea activității educative și metodice, care includea asigurarea fiecărei grupe cu sala proprie pentru cursuri, pregătirea sălilor de curs, asigurarea acestora cu mobilierul necesar, mese, scaune, table etc., lucru care urma să fie realizat până la 14 februarie 1947. De asemenea, urma să fie revăzută norma de ore a angajaților, în conformitate cu planul nou de studii și aprobată la ședința catedrei. Până la 1 martie 1947, catedra urma să aprobe planurile de activitate individuală a cadrelor didactice, tematica seminarelor și activităților practice pentru semestrul al doilea. Câțiva colaboratori ai facultății, printre care și decanul Grosul, urmau să prezinte la ședința Catedrei pentru a fi discutate două texte de lecții privitoare la Istoria URSS și două pentru disciplina „Istoria Universală”. Cadrelor didactice li se recomanda să planifice și asistența reciprocă la ore⁴⁵.

Chiar de la înființarea Universității de Stat din Moldova s-au pus bazele cercetărilor științifice în domeniul istoriei Moldovei. Evident, fiind unicul specialist în domeniul istoriei Moldovei, Iachim Grosul, în calitate de decan și șef al Catedrei de istorie a URSS, în cadrul căreia se studia și disciplina Istoria Moldovei (perioada de după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus -1812), practic, a dirijat întreg acest proces. În anul de studii 1948-1949 la catedra condusă de Iachim Grosul s-a discutat teza de doctor în istorie a lectorului superior Vasile Senchevici pe tema „Rolul slavilor din Est în formarea poporului și statalității moldovenești”⁴⁶. Printre disciplinele care urmau să fie predate erau *Cursul de istorie a Moldovei* (perioada sovietică), *Cursul de istorie a literaturii moldovenești*, *Gramatica științifică a literaturii moldovenești* etc.⁴⁷. Referindu-se la rezultatele cercetărilor științifice în domeniul istoriei, limbii și literaturii, Iachim Grosul menționa pregătirea pentru publicare a volumului I al istoriei Moldovei, lucrare care se realiza în virtutea hotărârii Plenarei a XIII-a a CC al PC al Moldovei din august 1947⁴⁸. Dânsul mai sublinia că au fost tipărite pentru școală câteva manuale și creștomaii, iar în anul 1949 a fost publicat „Dicționarul rus-moldovenesc”. De asemenea, în anii 1952-1953 au fost

⁴⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 9, f. 35

⁴⁶ Valeriu Cozma, Etapele de afirmare a istoriei naționale ca obiect de cercetare științifică (1946-1996). În: *Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova*, Chișinău, 1996, p. 281.

⁴⁷ ACAȘM, F. 33, inv. 1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 6.

⁴⁸ ACAȘM, F. 33, inv. 1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 69.

editate trei volume a operelor clasicilor „literaturii moldovenești”, prin aceasta s-au pus bazele studierii și popularizării moștenirii „literaturii clasice moldovenești”⁴⁹. Referindu-se la cursul limbii moldovenești contemporane, Iachim Grosul sublinia importanța lui pentru „normalizarea limbii moldovenești” (для нормализации молдавского языка) și ridicarea nivelului teoretic în procesul de învățare de către studenți, învățători și intelectualitatea din republică. Toate acestea se realizau în vederea traducerii în viață a hotărârii Biroului CC al PC (b) al Moldovei din anul 1944 privitor la studierea moștenirii literare clasice. Anume reieșind din această hotărâre Institutul de la Filiala Moldovenească a AȘ din URSS a și început editarea operelor scriitorilor moldoveni Constantin Negruzzi, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, Alexe Mateevici, Alecu Russo, Constantin Stamati etc.⁵⁰.

Colaboratorii catedrei urmau să planifice și activitatea de cercetare pentru un semestrul al doilea al anului de studii 1946-1947. Iachim Grosul planifica continuarea lucrului asupra tezei de doctorat, care inițial se numea „Dezvoltarea capitalismului în Moldova”, planificată pentru următorii cinci ani de zile și să prezinte către 1 iunie 1947 un articol pentru a fi publicat în anuarul Universității, *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova*⁵¹.

O atenție deosebită s-a acordat cursului de istorie națională: Iachim Grosul, Ivan Meșceriuc și Nicolai Mohov urmau să elaboreze și să prezinte la catedră pentru a fi aprobat, programul cursului „Istoria Moldovei”. Aceleași persoane, împreună cu celelalte catedre socio-umaniste de la Universitate, către 1 septembrie 1947 urmau să pregătească pentru publicare primul volum al „Analelor științifice ale Universității de Stat din Chișinău”⁵², totuși, primul număr al acestuia a apărut cu mare întârziere, abia în anul 1949.

Conform investigațiilor întreprinse de Adrian Dolghi, în cadrul universităților, blocul disciplinelor istorice era mult mai divers și includea cursul de istorie al unui popor din URSS (102 ore). Prin acest curs se prevedea studierea istoriei poporului autohton, în cazul RSS Moldovenească se intuia studierea istoriei poporului moldovenesc, însă cum arată rapoartele de activitate pentru anii de studii 1946-1950, acest curs nu s-a studiat în cadrul Universității de Stat din Chișinău⁵³.

⁴⁹ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 13-14.

⁵⁰ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 36-37.

⁵¹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 9, f. 36.

⁵² ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 9, f. 36.

⁵³ Adrian Dolghi, *Istorie și politică în comunism (1917-1965)*. Cazul R(A)SS Moldovenești, Chișinău: Pontos, 2016, p. 194.

În planul cincinal de cercetare în 1946-1950 a Universității de Stat din Chișinău era inclusă și activitatea lui Iachim Grosul pe problematica istoriei Moldovei în secolul al XIX-lea, anume „Dezvoltarea relațiilor burgheze în Moldova”. Tema, pentru care se alocau 5500 de ruble din bugetul de stat, urma să fie realizată pe parcursul anilor 1946-1947. În raportul prezentat de N. Dimo pe 1 iunie 1947 „Cu privire la realizarea planului de cercetare a Universității de Stat din Chișinău”, se menționa că Iachim Grosul are realizate la tema „Dezvoltarea relațiilor burgheze în Moldova” primele 5 capitole și a fost selectat materialul pentru scrierea capitolelor următoare⁵⁴.

În vara anului 1946 s-a început procesul de organizare a Bazei Moldovenești de cercetare științifică a Academiei de Științe a URSS. Pe 1 august 1947 Iachim Grosul începea activitatea prin cumul la Institutul de istorie, limbă și literatură în calitate de colaborator științific superior al sectorului de Istorie și Arheologie⁵⁵. Pe 23 septembrie 1947 a fost primită Hotărârea Biroului CC al PC (b) din Moldova despre transferarea lui Iachim Grosul în calitate de director adjunct al Bazei Moldovenești de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS, iar a doua zi a fost semnat ordinul respectiv⁵⁶. Concomitent, mai era rezolvată o problemă pe linie de partid. În primăvara anului 1943, în timpul pe când activa la Kâzâl –Orda lui Iachim Grosul i s-a sustras din buzunar biletul de partid și lui i s-a administrat o pedeapsă pe linie de partid – mustrare aspră cu înscrierea în fișa personală. Pe 3 iulie 1947 Iachim Grosul se adresa organelor superioare de partid din RSSM pentru a i se anula pedeapsa respectivă. Prin decizia Biroului CC al PC (b) al Moldovei din 24 septembrie 1947, pedeapsa respectivă i-a fost anulată⁵⁷. Ordinul de numire în calitate de director adjunct al Bazei Moldovenești de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS a fost confirmat prin Hotărârea nr. 181 a Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 5 februarie 1948⁵⁸, de Biroul Consiliilor Filialelor și Bazelor Academiei de Științe a URSS din 20 ianuarie 1949⁵⁹ și de Hotărârea Prezidiului AȘ al URSS din 2 iunie 1949⁶⁰. În continuare viața și activitatea lui Iachim Grosul este legată de

⁵⁴ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 8, ff. 2, 30, 35, 42, 61.

⁵⁵ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 26.

⁵⁶ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 38.

⁵⁷ Arhiva Organizațiilor Social Politice a Republicii Moldova, F. 51, inv. 37, d. 1335, ff. 1-6.

⁵⁸ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 39; F. 33, inv.1, Ia.S. Grosul, f. 3.

⁵⁹ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 40.

⁶⁰ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 41.

organizarea Academiei de Științe, totuși până în anul 1959 îndeplinea și funcția de șef al Catedrei de istorie a URSS la Universitatea de Stat⁶¹.

Vladislav Grosul consideră că probabil, „nemulțumirea în rândul intelectualității moldovenești a fost înregistrată și a jucat un anumit rol în faptul că la scurt timp după înființarea Centrului Academic Moldovenesc Iachim Grosul a fost numit director adjunct al Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS. Decizia de înființare a Bazei a fost adoptată în 1946, dar de fapt a început să funcționeze în primăvara anului 1947”⁶².

După transferarea la Baza Moldovenească a Academiei de Științe, Iachim Grosul a fost solicitat⁶³ să continue predarea la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității a cursului de Istorie a URSS, iar ulterior, fără ca în biografia autografă să fie precizat de când anume, și a cursului Istoria Moldovei⁶⁴. Într-o caracteristică din decembrie 1953 se menționează că din anul 1951 Iachim Grosul realizează conducerea științifică a aspiranților-istorici de pe lângă Universitatea de Stat din Chișinău și de la Filiala Moldovenească a AȘ din URSS, iar unul dintre aspiranți a susținut teza de candidat în științe istorice⁶⁵. Către 30 august 1956 deja trei dintre ei au susținut tezele de candidat⁶⁶.

S-au păstrat și surse documentare care atestă că începând cu 1 iunie 1947, 1 aprilie 1949, 3 decembrie 1951⁶⁷, Iachim Grosul a fost membru al Consiliului Științific (Senatului-I.E.) Universității de Stat din Chișinău⁶⁸. Cu toate că trecuse cu activitatea de bază la Academie, Iachim Grosul desfășura o activitate intensă și în cadrul Universității. La ședința Consiliului Științific din 20 mai 1948 decanul Facultății de istorie și filologie Simonov a prezentat un *raport* privind activitatea facultății și realizarea planului de cercetare științifică al Catedrei de istorie a URSS și istorie Universală. În cadrul dezbaterilor a luat cuvântul și Iachim Grosul, care a menționat meritele lui Ivan Meșceriuc în procesul de cercetare științifică și care realizase capitolul *Influența așezărilor găgăuze în prima pătrime a*

⁶¹ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 44.

⁶² Яким Гросул – первый президент Академии Наук Молдовы (К столетию со дня рождения)(<https://ava.md/2012/09/17/yakim-grosul-pervyy-prezident-akademii/>) (accesat 02.07.2021).

⁶³ Istoria Universității de Stat din Moldova, p. 47.

⁶⁴ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 4a.

⁶⁵ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, Dosar personal Grosul Iachim, f. 30.

⁶⁶ ACAȘM, F. 1, inv.3, d. 5619, f. 33.

⁶⁷ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, f. 122; Istoria Universității de Stat din Moldova, pp. 141, 155.

⁶⁸ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, ff. 12, 62.

*secolului al XIX-lea*⁶⁹. Vorbind despre propria activitate științifică, Iachim Grosul a menționat că a fost nevoit să amâne pentru o perioadă de timp activitatea în această direcție, amânare motivată de Hotărârea CC al partidului privind necesitatea elaborării manualului de istorie a Moldovei, hotărâre care a pus sarcina de bază în ce privește elaborarea manualului pe Iachim Grosul, el fiind desemnat și ca autor al compartimentului principal ce ținea de secolul al XIX-lea. Conform planului, istoria secolului al XIX-lea urma să includă două compartimente cu patru capitole, cu un volum total de șase coli de autor. Vorbitorul s-a oprit și la neajunsurile și greutățile întâlnite în activitatea științifică, subliniind că personalul didactic de la catedră nu are încă experiență, tematica de cercetare în domeniul istoriei Moldovei este absolut nouă⁷⁰, dar și istoriografia precedentă a istoricilor naționaliști și nu numai, a comis multe denaturări, spre exemplu Narțov⁷¹.

Raportorul sublinia că pentru a da producție științifică cercetătorul trebuie să dispună de timp, acest timp trebuie să fie planificat la nivel universitar, în așa fel încât cadrul didactic de la universitate să aibă măcar două zile libere pe săptămână pentru a se ocupa cu cercetarea științifică. Trebuie să se țină cont, sublinia Iachim Grosul, că el personal, este nu numai lector, ci și cercetător științific⁷².

Menționând situația încordată din cauza lipsei de timp, Iachim Grosul sublinia că cadrul didactic universitar trebuie să aibă o singură calificare, dar ei sunt nevoiți ca în afară de disciplina istorie să mai predea și bazele marxism-leninismului. În atare situație nu mai rămâne timp și pentru activitate științifică. Vorbitorul s-a referit și la baza materială a cercetătorului, care, de asemenea, are o importanță deosebită, menționând că istoricii din oraș au puține materiale la istorie, un fond nu prea mare de carte și arhiva. Arhiva, sublinia Iachim Grosul, este foarte importantă pentru istoricii care activează în domeniul istoriei Moldovei, dar lucrul arhivei încă nu este organizat în așa mod ca cercetătorii să poată utiliza fondurile, nu este nici o încăpere unde cercetătorul să poată lucra. Cercetătorul lucrează în praf, este doar o singură masa, nu este lumină⁷³.

⁶⁹ AN RM, F. 3186, inv. 1, d. 43, f. 45.

⁷⁰ AN RM, F. 3186, inv. 1, d. 43, f. 46.

⁷¹ AN RM, F. 3186, inv. 1, d. 43, f. 47.

⁷² ANRM, F. 3186, inv.1, d. 43, f. 47.

⁷³ ANRM, F. 3186, inv.1, d. 43, f. 47.

Iachim Grosul anunța membrii Consiliului științific că dânsul a sesizat CC al PC(b)M despre problemele din activitatea arhivei, dar lucrătorii acesteia încă nu au reușit să se restructureze în așa fel, încât să organizeze mai eficient munca⁷⁴.

Subliniind că planul de activitate științifică planificat la Catedra de istorie a URSS, în temei, este îndeplinit, el a atenționat și la necesitatea de a atrage la această activitate un număr mai mare de studenți de la Universitate⁷⁵.

Colegii care au vorbit ulterior au susținut cele expuse de Iachim Grosul⁷⁶. Profesorul Dimo a accentuat că dacă nu vor fi create fonduri de surse, de literatură, arhive etc., lucrurile nu se vor mișca din loc⁷⁷.

Prin ordinul nr. 1358 din 20 octombrie 1949 al Ministerului Învățământului al RSS Moldovenești se aducea mulțumire angajaților Universității de Stat din Moldova, în legătură cu 25 de ani de la fondarea RSS Moldovenești, ținându-se cont de meritele cadrelor didactice și a serviciilor auxiliare în procesul de creare a Universității. Printre aceștea se număra și Iachim Grosul, șef al Catedrei Istoriei popoarelor din URSS, care în afară de MULȚUMIRE era premiat cu un salariu de funcție pentru o lună de zile⁷⁸.

Iachim Grosul a activat și în cadrul comisiilor de absolvire de la Universitate. Prin Ordinul Ministerului Învățământului Nr. 852 din 29 mai 1951 și prin ordinul nr. 645 din 22 aprilie 1952, Iachim Grosul era numit în calitate de președinte al comisiei de examinare a studenților absolvenți de la istorie⁷⁹.

De asemenea, prin ordinul nr. 24 din 25 aprilie 1952 al Ministerului Învățământului *Cu privire la confirmarea colegiilor de redacție a facultăților*, Iachim Grosul era desemnat membru al colectivului de redacție de la Facultatea de istorie⁸⁰.

Evident, activitatea lui Iachim Grosul nu a fost lipsită de calomnieiri din partea colegilor de lucru. Voi aduce aici doar un singur exemplu. La adunarea închisă de partid de la Filiala Moldovenească a AȘ din URSS din 9 decembrie 1953, unul dintre colaboratorii Filialei, Filip Grecul, îl acuza pe Iachim Grosul de faptul că ar privi Filiala ca pe ocina

⁷⁴ ANRM, F. 3186, inv.1, d. 43, f. 48.

⁷⁵ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 43, f. 48.

⁷⁶ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 43, ff. 49-50.

⁷⁷ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 43, f. 51.

⁷⁸ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, f. 70.

⁷⁹ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, ff. 118, 132.

⁸⁰ ANRM, F. 3186, inv. 1, d. 3, ff. 133-134.

sa și că crede că legile sovietice și Statutul partidului nu sunt obligatorii pentru el, în calitate de conducător⁸¹. Dar, insinuările nu au avut nici un fel de consecințe pentru Grosul. Pe 9 martie 1954 șeful Secției Știință și Cultură de pe lângă CC al PC (b) al Moldovei Evgheni Postovoi constata că Filip Grecul nu a spus nimic nou, unele probleme sunt deja rezolvate, altele urmează a fi rezolvate și nu este cazul de organizat o nouă verificare a Filialei Moldovenești a AȘ a URSS, ci este necesar de acordat ajutor conducerii Filialei în organizarea colaboratorilor, ca aceștea să-și îndeplinească sarcinile care stau în fața lor⁸².

În raportul prezentat în anul 1954 la Consiliul de Miniștri privind activitatea Filialei Moldovenești a AȘ din URSS, raport realizat, totuși, în spiritual vremii, „în lumina lucrărilor geniale ale lui I.V. Stalin”⁸³, Iachim Grosul menționa numărul mic de moldoveni antrenați în institutele de cercetare științifică – din 195 de persoane doar 36 erau moldoveni, adică, constata el, mai puțin de 20% și solicita completarea cadrelor științifice cu persoane „naționale indigene autohtone locale” (местной коренной национальности)⁸⁴.

Prin decizia Comisiei superioare de atestare a URSS din 19 ianuarie 1957 Iachim Grosul a fost confirmat profesor universitar la Catedra de istorie a URSS⁸⁵. Cred că este important de menționat faptul că peste hotarele RSSM Iachim Grosul este cunoscut în primul rând ca profesor universitar, despre care fapt mărturisește o recenzie a lui Gheorghe Bezviconi la monografiile Крестьяне Бессарабии (1956) (Țăranii din Basarabia) și Крестьянская реформа 60-70 годов XIX века в Бессарабии (*Reforma țărănească din anii 60-70 a secolului al XIX-lea în Basarabia*) (1956, coautor I.G. Budac), publicată în anul 1958 în *Studii. Revista de istorie*, în România⁸⁶.

În anul 1958 cu ocazia aniversării a 40 de ani al comsomolului, Iachim Grosul sublinia că „țara mea dintr-o periferie colonială înapoiată a Rusiei țariste a devenit o republică cu o industrie socialistă dezvoltată ...”⁸⁷. Inițial, Iachim Grosul, în loc de țara mea, a scris *Moldova*, apoi a tăiat cu o linie termenul *Moldova* și a scris țara mea. Era perioada dezghețului hrușciovist, care a permis istoricilor să se pronunțe mai obiectiv asupra trecutului istoric apreciat drept „periferie colonială înapoiată”.

⁸¹ AOSPRM, F.51, inv. 13, d. 109, f. 43.

⁸² AOSPRM, F.51, inv. 13, d. 109, f. 50.

⁸³ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 15.

⁸⁴ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 138, Я.С. Гросул, f. 3.

⁸⁵ ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, f. 25.

⁸⁶ ACAȘM, F. 1, inv. 3, d. 5619, ff. 116, 122.

⁸⁷ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 139, Я.С. Гросул, f. 1.

În perioada 18-21 decembrie 1962 la Moscova a avut loc Consfătuirea unională a istoricilor din instituțiile de cercetare și de învățământ superior. Ulterior, Iachim Grosul a prezentat un referat privitor la desfășurarea lucrărilor acestei Consfătuiri și a expus situația și obiectivele științei istorice din Moldova. Unele pasaje din manuscris sunt tăiate de autorul referatului, dar aceasta înseamnă că ele nu au intrat în textul final, nu că el nu împărtășea asemenea opinii. Reieșind din acest considerent, vom utiliza și ideile autorului expuse, dar ulterior radiate. Referindu-se la pregătirea specialiștilor în istorie la Universitate, Iachim Grosul menționa că majoritatea absolută a cadrelor de istorici sunt trimise în școală, dar întreg sistemul de pregătire la universitate nu este orientat spre școală, fiindcă, menționa el, puțină atenție se atrage disciplinelor pedagogice, atenția principală se acordă cursurilor și seminarelor speciale, tezelor de licență. Poate, se întreba autorul, de gândit la restabilirea facultății pedagogice, care să pregătească învățători de istorie, iar facultatea de istorie – cadre nu prea numeroase de istorici, specialiști pentru instituțiile științifice, arhive, muzee și alte instituții. Referindu-se la calitatea pregătirii istoricilor-cercetători, Iachim Grosul sublinia necesitatea ca încă de băncile studenției este necesar de dezvoltat la studenți deprinderile de lucru independent, rolul principal în aceasta revenind seminarelor, tezelor de an și de licență, participarea studenților la conferințele științifice. Acest lucru este realizat la catedre, opinia fiind argumentată de vorbitor cu sesiunea științifică studențească care a avut loc la Facultatea de istorie de la Universitate în anul de studii 1961-1962. Este menționată participarea studenților de la Facultatea de istorie și la conferințele științifice de peste hotarele republicii, cum au fost participarea la Conferința științifică unională arheologică de la Moscova, Conferința științifică studențească de la Kiev etc. În același timp, raportorul atenționează și cadrele didactico-științifice, care ar trebui să reglementeze mai atent procesul de alegere a temelor de cercetare de către studenți, ca ele să fie cât mai actuale. Autorul s-a pronunțat și pentru îmbunătățirea procesului de studii la secția cu frecvență redusă. În cadrul raportului a fost abordată și problema învățământului istoric în școală, inclusiv istoria studierii ținutului natal, menționând că din anul 1958 în școlile din republică disciplina „Istoria Moldovei” a fost introdusă în calitate de disciplină de studiu. Cu toate acestea, menționa Iachim Grosul, disciplina „Istoria Moldovei” se studiază ca parte componentă a cursului Istoria URSS⁸⁸.

⁸⁸ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 163, Я.С. Гросул, ff. 8, 55 etc.

Iachim Grosul la masa de lucru (Fondul Iachim Grosul, ACAȘM)

Este de menționat că nici Universitatea nu a „uitat” de Iachim Grosul. În anul 1962 el a fost felicitat de Catedra de istorie a URSS cu ocazia împlinirii vârstei de 50 de ani și 25 de ani de activitate științifico-didactică⁸⁹. Pe 23 mai 1972 Iachim Grosul era informat că a fost ales membru de onoare a Clubului prieteniei internaționale de la Universitate⁹⁰, la ce a fost primit răspunsul pozitiv al lui⁹¹.

În calitate de deputat al Sovietului Suprem al RSS Moldovenești pe circumscripția electorală Rezina, Iachim Grosul era solicitat să soluționeze și problemele apărute în legătură cu admiterea la unele facultăți de la Universitate, profesorii care au primit examenul unei abituriente la disciplina chimie, în limba rusă, fiind acuzați de părinții acesteia că nu au ținut cont de pregătirea fiicei lor, dar au acționat conform „principiului naționaliștilor”⁹². Era o acuzare destul de gravă adusă profesorilor de la Universitate, care în condițiile de atunci, putea avea urmări destul de grave pentru ei, dar Iachim Grosul a abordat problema în cauză cu toată seriozitatea și în rezultatul investigațiilor a constatat că totuși, abiturienta respectivă a primit notă negativă din cauza cunoștințelor slabe la matematică⁹³.

⁸⁹ ACAȘM, F. 33, inv.2, d. 110, Я.С. Гросул.

⁹⁰ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 199, Я.С. Гросул, f. 8.

⁹¹ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 199, Я.С. Гросул, f. 7.

⁹² ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 199, Я.С. Гросул, f. 25.

⁹³ ACAȘM, F. 33, inv.1, d. 199, Я.С. Гросул, f. 24.

În loc de încheiere

Academicianului Petru Soltan afirma că în vara anului 1976 el a fost chemat de urgență la spital, unde era internat Iachim Grosul, care, după o scurtă discuție i-a spus: „Noi avem o limbă, dar facem din ea două”. Și mai menționa academicianul Soltan: „Există în republică cel puțin un om valoros căruia Iachim Grosul i-a destăinuit următoarele: «... noi suntem români ...»”⁹⁴. Este mai mult decât evident, că referindu-se la limba vorbită, Iachim Grosul a avut în vedere limba română.

Membrul correspondent al AȘM Demir Dragnev sublinia că Iachim Grosul a fost un veritabil creator de școală științifică, printre discipolii săi fiind atât angajații de la Academie, dar și de la Universitatea de Stat din Moldova. Atenționând asupra faptului că în perioada respectivă „au fost editate monografiile, lucrări de sinteză, culegeri de documente și material”, Demir Dragnev ține să sublinieze că „studierea izolată a vieții economice și sociale din spațiul respectiv, fără comparațiile de rigoare cu alte regiuni europene, s-a soldat cu diverse exagerări sau vădite elogieri ale politicii țarismului în provincie, ceea ce corespundea punctului de vedere al istoriografiei oficiale de atunci referitor la importanța «progresistă» a «alipirii» Basarabiei la Imperiul Rus”.

Adevărul expus de Demir Dragnev nu trezește nici o îndoială și se confirmă de studiile publicate de către Iachim S. Grosul în perioada sovietică. Dar istoria ne-a păstrat, cel puțin, unul dintre manuscrisele lui Iachim Grosul. Este vorba de lucrarea „Autonomia Basarabiei în componența Rusiei, anii 1812-1928”, păstrată în manuscris dactilografiat, datat pe prima pagină cu pixul – ianuarie 1969. Este adevărat, manuscrisul cu pricina a fost publicat în anul 1982⁹⁵, dar nu în întregime: pasajele care criticau dur țarismul și apreciau obiectiv politica acestuia în Basarabia au fost omise. Examinarea detaliată a acestor omisiuni va fi realizată într-un alt studiu, aici voi indica doar la unele dintre acestea.

Dintre frazele omise: „politica de rusificare și asimilare a popoarelor și naționalităților neruse, unele prin metode violente”; „să centralizeze, să rusifice, să șteargă din ce în ce mai mult tot coloritul local”; „rusificarea și asimilarea popoarelor din zonele de frontieră naționale prin măsuri legislative”; „trăsătura caracteristică a politicii țarismului era național-colonială”; „limba moldovenească a fost exclusă din lucrările de secretariat și instituțiile de învăță-

⁹⁴ Petru Soltan, Din ranița forței imperiale. În: *Literatura și Arta*, 17 iunie 1999; Petru Soltan, Momentul adevărului: [memorialistică]. În: *Literatura și arta*, 4 aprilie 2002, p. 7.

⁹⁵ Я.С. Гросул, Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828 гг., В: Я.С. Гросул, Труды по истории Молдавии. Кишинев, Издательство Штиинца, 1982, с. 110-234.

mânt, ceea ce este un indicator al tendinței țarismului de a rusifica periferia și, în același timp, unul dintre indicatorii politicii național-coloniale a țarismului”; „metodele coloniale prin care Nicolai s-a străduit să încorporeze aceste periferii, să le rusifice și să le reducă la poziția coloniilor. Pentru aceasta a fost necesar ca țarismul să forțeze popoarele din aceste periferii să uite de fosta lor suveranitate. ... prin introducerea unui sistem de conducere integral rusesc, cu accent pe utilizarea metodelor militar-administrative ...”.

Referindu-se la persoanele venite pe teritoriul Basarabiei din Imperiul Rus, Iachim S. Grosul le caracteriza în felul următor: *„Setea de îmbogățire, posibilitatea de stăpânire necontrolată în periferia îndepărtată, înainte de stabilirea ordinii, au adus aici mulți oameni cu o reputație dubioasă în trecut”.*

Așa dar:

- Din cele expuse mai sus, nu putem afirma că autoritățile centrale sovietice și cele de partid din fosta RSS Moldovenească în anii 1944-1947 au manifestat o credibilitate totală față de Iachim Grosul.
- La rândul său, Iachim Grosul, cu toate că era membru de partid, nu a manifestat un exces de zel în vederea realizării indicațiilor ce veneau de la organele de partid.
- Iachim Grosul a militat pentru deschiderea unei Catedre de Istorie a Moldovei și predarea acestei discipline tuturor studenților.
- În presa periodică a publicat articole în „limba moldovenească”, cu toate că la Universitate predarea era realizată în limba rusă.
- În primul an de existență, atât cât a fost decan, Iachim Grosul a împărtășit împreună cu studenții ducuriile și lipsurile vieții, nu s-a temut că-și va pierde autoritatea, așa cum credeau unii dintre colegii săi.
- Pe parcursul activității sale, după trecerea la Baza Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, el nu a fost străin de problemele Universității, de problema pregătirii cadrelor de istorici atât pentru activitate didactică, cât și pentru institutele de cercetare.
- Iachim Grosul a făcut aprecieri destul de dure la adresa țarismului și la politica promovată la periferiile naționale, dar evident, în perioada sovietică, era destul de riscant ca acestea să fie publicate. Manuscrisul amintit, datat ianuarie 1969, atestă limpede că Iachim Grosul era încrezut în obiectivitatea aprecierilor sale făcute țarismului și nu a încercat să se conformeze, preferând ca lucrarea să rămână în manuscris și să nu fie publicată.
- Iachim Grosul a recunoscut existența unei singure limbi – evident poate fi vorba numai de limba română.

În atare situație, o personalitate de talia lui Iachim Grosul, primul decan al Facultății de istorie și filologie a Universității de Stat Moldova și primul președinte al Academiei de Științe a Moldovei, merită o atenție sporită din partea posteriorității și o apreciere obiectivă a activității lui. Din materialele prezentate mai sus, reiese limpede că el înțelegea destul de bine lucrurile atât în ce privește adevărata identitate națională a moldovenilor, cât și denumirea corectă a limbii pe care o vorbesc, dar în condițiile în care a activat, expunerea deschisă a convingerilor sale nu a fost posibilă.

*Iachim Grosul - dean and head of department at the Faculty of History
of the State University of Moldova*

The article is dedicated to the activity of a prominent personality of science from the former MSSR, Iachim S. Grosul - remarkable scientist and pedagogue, who during the founding of the State University of Moldova was the dean of the Faculty of History, then, after the transition to the head of the Moldovan Branch of the Academy of Sciences of the USSR, remained for a decade head of department at the Faculty of History. The researches in the National Archive of the Republic of Moldova, but also of the IachimGrosul Fund from the Academy of Sciences Archive led to the identification of new materials, which substantially complete the period of activity of IachimGrosul at the State University of Moldova.

Keywords: *Iachim Grosul, Faculty of History and Philology, State University of Moldova, Pedagogical Institute from Tiraspol*

Ion EREMIA

doctor habilitat în istorie, profesor universitar
Centrul de studii interdisciplinare „Silviu Dragomir”
Universitatea de Stat din Moldova
e-mail: ioneremia2007@gmail.com